

УДК 811.161.2'371'373.46

Ю.О. ВОЗНЮК
м. Київ, Україна

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ СПРАВИ

У статті проаналізовано види семантичної деривації на прикладі лексем, репрезентованих у термінологічних словниках видавничо-поліграфічної справи та наукових і навчальних працях, які представляють окреслену галузь наукового знання; розглянуто різні механізми вербалізації понять про процеси та явища цієї галузі, оптимальні шляхи термінотворення з урахуванням особливостей українського мовного ресурсу.

Ключові слова: терміносистема видавничої справи, видавничий термін, семантична деривація, метафора, метонімія, розширення / звуження обсягу значення.

Для лексичного рівня сучасної української мови характерні динамічні процеси, результатом яких є активне словотворення. Воно відбувається різними способами та за допомогою різноманітних засобів. Сьогодні лінгвісти звертають увагу на актуалізацію питомих моделей та засобів деривації в усіх слов'янських мовах. Одним із продуктивних способів словотворення на початку ХХІ століття став лексико-семантичний, в основі якого лежить творення нової лексичної одиниці в межах уже наявної у системі мови.

Засади лексико-семантичного способу словотворення ще в другій половині ХІХ століття розробляли Г. Пауль, О.О. Потєбня, Ф. де Сосюр. На початку ХХ століття російські мовознавці Л.В. Щерба та В.В. Виноградов виокремлювали його як шлях творення нових позначень на основі вже відомих мовцям слів [3]. Приблизно в цей самий час український лінгвіст Л.А. Булаховський писав, що розвиток словника шляхом поширення переносного вживання слів спостерігається в усіх літературних мовах, а перенесення наявних слів на нові поняття, випрацьовувані в творчому акті – реагуванні на нові враження, є одним із найпоширеніших способів номінації [2].

Різностильові та різножанрові тексти, лексеми, зареєстровані в загально-мовних і термінологічних, а також спеціальних неологічних словниках, засвідчують продуктивність вторинної номінації в сучасній українській мові. Семантичні деривати, які з'явилися в мові внаслідок словотворення в межах уже відомого слова, займають значне місце серед масиву сучасних неосемантизмів і відіграють важливу роль у поповненні сучасного українського лексикону.

Семантичну структуру слова та семантичну деривацію в українській мові досліджували І.І. Ковалик, Л.А. Лисиченко, В.М. Русанівський, Ж.П. Соколовська, О.О. Тараненко, І.А. Самойлова, Н.П. Тропіна, Н.В. Стратулат, А.А. Таран, А.А. Ковтун, інноваційні мовні процеси ставали об'єктом вивчення в працях Н.Ф. Клименко, Д.В. Мазурик, О.А. Стишова, А.М. Нелюби, Г.М. Вокальчук, Ж.В. Колоїз, Є.А. Карпіловської, Л.П. Кислюк та інших науковців.

Аналізуючи процеси поповнення лексикону за рахунок внутрішніх ресурсів мови, лінгвісти оперують поняттями «внутрішнє (внутрішньослівне)

© Ю.О. ВОЗНЮК, 2019

словотворення», «вторинна номінація», «семантична деривація», «лексико-семантичний спосіб словотворення». Усі їх можна трактувати як гіпоніми стосовно гіпероніма «неосемантизація», що відбиває широкий діапазон способів оновлення номінативних одиниць [5]. Далі оперуємо терміном *семантична деривація* з метою підкреслити похідність вторинних значень слова від його первинних, базових.

На активізацію процесу оновлення терміносистеми поліграфії й видавничої справи нині впливає розвиток редакторського фаху, тенденція до збільшення обсягу українськомовної наукової, науково-популярної, навчальної, періодичної фахової літератури, зростання кількості українських перекладів іншомовної фахової літератури, а отже, й потреба в питомих відповідниках нових термінів і понять, які з'являються в цій професійній галузі. Стрімкий розвиток видавничої справи, своєю чергою, призвів до кількісного та якісного розширення її терміносистеми, актуалізації різних механізмів вербалізації нових понять у діяльності в цій галузі, змін у її фаховій мові. Г.І. Солоіденко в монографії «Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку» зазначає, що «характерною рисою термінотворчості на сучасному етапі є інтенсивна наукова робота у сфері національної лексикографії, пошук оптимальних моделей термінотворення, врахування особливостей українського ресурсу терміносистем» [16, с. 40].

Актуальність заявленої проблеми підкреслює й один із редакторів видання «Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи» П.М. Таланчук: «Сьогодні інтенсифікація розвитку поліграфічної і пакувальної галузей та, як наслідок, зростання впливу термінології на загальнолітературну мову зумовлюють потребу адекватного вираження термінами науково-технічних понять. Свідоме, методологічно й методично обґрунтоване вдосконалення термінології має заступити стихійне термінотворення...», адже, на думку автора, основою будь-якої науки є її поняттєвий апарат [18, с. 6].

Сучасну українськомовну видавничо-поліграфічну терміносферу репрезентує низка тлумачних і перекладних словників [1; 8; 10; 13; 14; 15; 18; 20], а також статті, монографії та підручники Е.І. Огар [7], М.Р. Процик [11], В.Е. Шевченко [21], М.В. Сташко [17], Г.І. Солоіденко [16], С.М. Яреми [22] та ін.

Предмет нашого дослідження становлять процеси семантичної деривації в термінах видавничо-поліграфічної справи, засвідчені в словниках, наукових і навчальних працях, що репрезентують окреслену галузь мовотворчості. Порівняльний аналіз семантичних змін здійснюватимемо на основі академічних загальнономовних словників («Словник української мови» в 11 томах (1970 – 1980) та «Словник української мови в 11 томах. Додатковий том» у 2-х кн. (2017).

Упродовж історії розвитку більшість слів хоча б частково змінювала своє значення. Вони переосмислювалися, набували нових семантичних відтінків, забувалися й поверталися до вжитку, співіснуючи в багатогранній системі мови. Г. Пауль у праці «Принципи історії мови» семантичні зміни узагальнив у таких трьох різновидах: 1) звуження; 2) розширення і 3) перенесення значення уже наявного слова на інший об'єкт номінації, метафоризація його значень [9]. О.О. Тараненко в статтях «Метафора» та «Метонімія» в енциклопедії

«Українська мова» докладно розглянув різні механізми перенесення назв та подав їхні характерні риси [19, с. 332; 340].

Одним із поширених видів семантичної деривації є розширення значення наявного у мові слова, що надає лексемі можливості позначати ширше коло об'єктів, причому не лише конкретних, фізичних, а й абстрактних, уявних. Цей різновид семантичних змін у досліджуваній терміносистемі демонструють слова *апарат* і *блок*. Наприклад, слово *апарат* у СУМ-11 зафіксоване зі значеннями: 1. *род. а.* Прилад, пристрій для виконання якої-небудь роботи; 2. *род. у.* Установа або сукупність установ, що обслуговують яку-небудь ділянку державного управління чи господарства; // Сукупність працівників такої установи; штат; 3. *род. у, фізіол.* Сукупність органів, які виконують певні функції в організмі (СУМ-11, I, с. 53). Сьогодні спостерігаємо розширення охоплених цим іменником явищ. У видавничо-поліграфічній терміносистемі засвідчене широке вживання словосполучення *апарат видання*, яке автори тлумачного словника термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи «Норми української науково-технічної мови» трактують як «сукупність елементів видання, які пояснюють, розтлумачують зміст літературного твору, полегшують читачеві користуватися ним або допомагають поглиблено вивчати матеріал, а також сприяють опрацюванню видання в обліково-статистичних, книготоргівельних, бібліотечно-бібліографічних, інформаційних та наукових установах» (НУНТМ, с. 155). Окрім того, укладачі виокремлюють такі терміносполучення, як *апарат видання бібліографічний, довідково-допоміжний, науково-допоміжний*. Ці видові терміни уточнюють загальне поняття, позначене родовим терміном *апарат видання*. Подібне слововживання є нормою для наукової літератури з цієї спеціальності: *Головний редактор керує всіма аспектами конструювання видання: передає тим, хто бере участь у створенні друкованого видання, основні дані про майбутнє видання (обсяг, кольоровість, співвідношення тексту й зображень, наявність таблиць, формул, апарату, читацьке призначення, літературний жанр тощо)* [22, с. 14]. Хоча загальномовні словники не фіксували такого спеціального значення, проте у фаховій мові воно функціонувало давно. Наприклад, перший том «Суспільні науки» «Російсько-українського словника наукової термінології» подав такі українські терміни-словосполучення з ремарками *книг.* (книговедение), *библ.* (библиотековедение), *лит.* (литературоведение) до російського терміна *аппарат: апарат книги, критичний апарат, довідково-бібліографічний апарат* зі значенням «сукупність даних» (РУСНТ, с. 35). Така відмінність зумовлена різним об'єктом опису в загальномовних та термінологічних словниках. У випадку з іменником *апарат* можемо говорити про процес термінування на основі метонімії за функцією, тобто перенесення назви (імені) з одного об'єкта на інший, що характерне для різних терміносистем сучасної української мови. Імовірно, спочатку відбулося перенесення назви приладу на назву сукупності певних пристроїв (органів, установ), що зафіксовано в СУМ-11, а потім – перенесення найменування на позначення складників книжки, які допомагають читачеві краще сприйняти її зміст, користуватися нею, тобто є своєрідними пристроями для підвищення ефективності роботи. Урахування внутрішньої форми назви: іменник *апарат* походить від латинського іменника *apparātus* «підготовка,

матеріальне спорядження, майно», похідного від дієслова *appareo* «готувати, влаштувати» (ЕСУМ, I, с. 78), підтверджує слушність такого висновку.

Подібний процес спостерігаємо й у семантиці іменника **блок**². СУМ-11 кваліфікує його як: блок², *а, чол. 1. техн.* Окрема, незалежна частина споруди, машини і т. ін., що складається також з окремих елементів або деталей; 2. буд. Природний або штучний будівельний камінь, порізаний на плити» (СУМ-11, I, с. 201). У НУНТМ термін *блок* пояснено як «послідовність елементів, розглядана як одне ціле». Видовий термін – аналітична номінація *книжковий блок* поданий із дефініцією «зроблений під час брошурувальних процесів і підготований для вкладання у палітурку або для покривання обкладинкою комплект скріплених вздовж корінця зошитів або окремих книжкових аркушів» із поясненням далі: «Б. к. містить усі сторінки та таке, як вклейки, приклейки, форзаци, лясе, накідки, вставки тощо одного примірника майбутнього видання» (НУНТМ, с. 167). Укладачі подали й інші терміносполучення з родовим терміном *блок*: *блок паперовий, блок перевернений, блок сипкий* тощо. Ця лексема трапляється і в науково-навчальній літературі зі спеціальності в складі різних аналітичних номінацій-термінів. Наприклад, у таких контекстах: *Розмір проміжків всередині тексту, між різними текстовими блоками та* (за необхідності) *всередині них* [21, с. 56]; *Формат готового видання відповідає обрізаному з трьох боків блоку книги, брошури, журналу* [22, с. 87]. Окрім цього, спостерігаємо й інше значення аналізованого іменника. «Додатковий том» окреслює кілька нових значень, не зафіксованих у СУМ-11, а серед них і те, яке поширене у видавничій сфері: блок⁴, *-а, ч. 2.* Серія теле-, радіопередач, статей у періодичному виданні, об'єднаних тематично та композиційно. *Інформаційний блок. Розважальний блок* (ДТ, Кн. 1, с. 78). Активно функціонують в системі мови й інші терміни-словосполучення – *новинний блок, рекламний блок* тощо, в основі яких лежить розширене значення лексеми на основі метонімії за функцією і подібністю. Такі одиниці, як *апарат, блок*, на думку Н.Ф. Клименко, «зберігаючи своє поняттєве (концептуальне) ядро семантики, змінили обсяг значення, доповнивши його спеціальними значеннями» [6, с. 98].

Лексему **лінійка** подано в СУМ-11 з кількома значеннями, однак об'єктом нашого зацікавлення стали такі її базові значення слова *лінійка*¹: 1. Пряма риска на папері, дошці тощо, яка допомагає писати рівними рядками; 2. Планка для креслення прямих ліній (СУМ-11, IV, с. 517). Саме на їхній основі й сформувався нове спеціальне значення поліграфічного терміна *лінійка*. НУНТМ визначає *лінійку* як «складальний елемент різного рисунка, який використовують як засіб внутрішнього оформлювання видання для виокремлювання певних елементів тексту, для відокремлювання деяких частин таблиці, для виразнішого розмежування заголовків різного рівня» (НУНТМ, с. 330). Тут же подано перелік словосполучень-гіпонімів із цим терміном-гіперонімом: *лінійка балансова, діагональна, бордюрна, груба, пунктирна, рантова, рантово-пунктирна, складальна, типометрична, тупа, хвиляста*. У науково-навчальних текстах натрапляємо й на терміни-композиції від твірного терміна *лінійка*, у яких поєднано наслідки семантичної і морфологічної деривації: **Колонлінійка** – *лінійка, що відокремлює колонтикул від тексту* [22, с. 142]. *Колонтикули розташовують, відповідно до вимог видавничої специфікації, одним зі способів: унизу / взорі або збоку шпальти. Їх, як правило, відбивають лінійками* [12, с. 14]. Розвиток

значення відбувся на основі метонімії й призвів до звуження семантичного обсягу лексеми *лінійка* в цьому контексті.

Метонімія стала й основою неосемантизації лексем *хвіст*, *головка*, *коридор*. Іменник *хвіст* і похідний від нього деминутив *хвостик* в українській мові здавна функціонують як багатозначні. У СУМ-11 нараховуємо 12 значень (прямих і переносних) слова *хвіст*, серед яких нас цікавить передусім таке: «Кінцева, крайня частина чого-небудь; кінчик» (СУМ-11, XI, с. 43). Сьогодні у галузевих словниках, науковій і навчальній літературі спостерігаємо ще одне метафоричне значення слова *хвіст*, яке сформувалося на основі функціональної та зовнішньої подібності з його базовим значенням: «Хвіст – нижній зовнішній берег сторінки, а також нижній край» (НУНТМ, с. 579); «Хвостик – нижня частина книжкового блока або окремої сторінки» (Там само, с. 580). Таке значення зафіксоване в спеціальній науковій літературі: *Кожна таблиця складається із двох основних частин: головки, що містить заголовки всіх колонок (у свою чергу, головка може членуватися горизонтальними лініями на яруси); основного текстового та цифрового матеріалу в рядках таблиці, які утворюють її хвостову частину – хвіст* [22, с. 108]. Тексти засвідчують функціонування поряд із цим терміном ще й синонімічного терміносполучення *хвостова частина*. Окрім того, РУСНТ фіксує музичний термін *хвостик* (*хвостик ноти*) і термін *хвостизм* з похідними *хвостист*, *хвостистський* (РУСНТ, с. 558) як політологічні, а ще в українській мові побутують освітні професіоналізми *хвіст* (*хвост*) і *хвостист*. Широкий спектр дії цього джерела семантичної деривації доводить активність такого питомого ресурсу номінації, що дає міжгалузеві терміни-омоніми зі спільним способом зміни базового значення наявного слова. Широкий спектр галузей, у яких побутує слово *хвіст* та його похідні в різних спеціальних значеннях, підтверджує тезу про те, що не існує ізольованих терміносистем із галузеві терміносистеми взаємодіють та взаємодоповнюють одна одну.

Внутрішньомовну міграцію термінів [6], їх міжстильове використання засвідчує лексема *коридор*, яка в СУМ-11 подана зі значеннями «вузький (переважно довгий) прохід у середині будинку, який з'єднує окремі його кімнати, квартири тощо; // Обмежений з обох боків вузький довгий простір; прохід, хідник (СУМ-11, IV, с. 289). У НУНТМ її пояснено як «технічний дефект доземного (вертикального) або навскісного збігу прогалків (міжслівних прогалин) у трьох і більше сусідніх рядках, який ніби розбиває складовину на колонки з нерівними краями і суттєво ускладнює сприймання тексту, заважає читати» (НУНТМ, с. 319). Це спеціальне значення слова *коридор* засвідчене досліджуваними текстами: *У книжкових виданнях не допускається співпадіння пробілів між словами по вертикалі або діагоналі в трьох або більше суміжних рядках («коридори»), у журнальних, газетних, інформаційних і виданнях оперативної поліграфії – у чотирьох* [12, с. 4]; *Перевіряють виконання правил складання та верстання, а також спеціальних указівок при розмітці видавничого текстового оригіналу стосовно різних видів текстів: чи відповідають гарнітура, кегль і накреслення вибраним шрифтам, чи однотипні абзацні відступи по всьому тексту, чи рівномірні пробіли між словами та рядками, чи немає «коридорів»* [22, с. 128]. Як бачимо, лексему подають у лапках, підкреслюючи таким чином метафоричність її значення. Цей іменник активно виявляє розвиток значення

та ілюструє зовнішньосистемну полісемію. Так, РУСНТ подає спортивний термін *коридор для метання гранати* (РУСНТ, с. 207). Широкий спектр функціонування слова аналізує Є.А. Карпіловська в розділі колективної монографії «Вплив суспільних змін на розвиток української мови»: *привілейовані коридори, транспортний коридор, енергетичний коридор, зелений коридор* [4; 102 – 104]. Формування в семантиці лексеми *коридор* нового значення показано в статті ідеографічного словника нової лексики «Активні ресурси сучасної української номінації» колективу авторів Інституту української мови НАН України (АРСУН, с. 168 – 171). Спеціальне значення поліграфічного терміна *коридор* сформувалося завдяки метонімічному перенесенню прямих значень цього слова, зареєстрованих у СУМ-11, на інший об'єкт, таким чином розширивши спектр дії цього ресурсу неосемантизації лексики та поповнення аналізованої терміносистеми.

Творення термінів видавничої сфери шляхом звуження лексичного значення наявного твірного слова часто відбувається на основі перенесення за суміжністю: процес, дія → їхній результат, конкретний поліграфічний продукт. Багато таких термінів набули свого переносного значення ще раніше, не є вузькогалузевими та зафіксовані в СУМ-11. Наприклад, віддієслівні іменники *згин, друк, спуск, відбиток, заставка* тощо. На відміну від термінів-неосемантизмів, використання яких сьогодні лише набирає обертів, ці терміни добре відомі загалу й давно увійшли до масиву української фахової лексики, активно вживаної в науковій і навчальній літературі: *Окрім заголовків, на спусках можуть бути розміщені тематичні ілюстрації, а також репродукційні або складальні орнаментальні прикраси (одно- чи багатоколірні), так звані заставки* (22, с. 96).

Яскраво ілюструють явище перенесення найменування за функціональною ознакою видавничо-поліграфічні терміни *вганяти / уганяти* та *виганяння*. СУМ-11 фіксує загальні значення наведених слів: *уганяти, -яю, -яеш і рідко вгонити (угонити), ню, ниш, недок., ввігнати (увігнати) і рідше вгнати (угнати), вжену, вженеш, док., перех.* 1. Примушувати зайти, вбігти, потрапити в що-небудь; заганяти; 2. З силою всаджувати, встромляти щось куди-небудь; (СУМ-11, I, с. 306) та *виганяння* – Дія за значенням *виганяти* (СУМ-11, I, с. 371). Натомість у НУНТМ поняття, позначені цими словами, потрактовані інакше: *Вганяти* – *усувати короткий кінцевий рядок абзацу, зменшуючи прогалини (апроші), замінюючи чи вилучаючи слова у попередніх рядках тексту* (НУНТМ, с. 173); *Виганяння рядка* – *утворювання додаткового рядка в абзаці. В. р. досягають, збільшуючи прогалки (апроші) в останніх рядках, додаючи нові слова або замінюючи слова довшими* (НУНТМ, с. 177). У другому реченні ужито терміносполуку *виганяння рядка*, що постала на базі спеціального значення дієслова *виганяти*.

Отже, видавничо-поліграфічна терміносистема сьогодні активно розвивається, про що свідчить поява нових термінів-найменувань родових понять цієї сфери діяльності українського суспільства, а також творення нових термінів-гіпонімів для уточнення уже відомих понять. Вербалізацію таких нових понять здійснюють на основі як питомих, так і запозичених ресурсів номінації. У цій царині спостерігаємо зовнішньосистемну, міжсистемну та внутрішньосистемну полісемію, різні види семантичної деривації, наслідками яких є

термінування чи вторинне термінування досліджуваних слів, внутрішньомовна міграція термінів.

Специфіка видавничо-поліграфічної терміносистеми полягає в її міждисциплінарній природі, тому умовою її успішного розвитку є активне використання понять із суміжних наук: бібліотечної і редакторської справи, документо- та книгознавства, інформатики, соціальної комунікації, журналістики, літературознавства тощо. У сучасній українській видавничо-поліграфічній галузі відбуваються активні процеси оновлення. Її терміносистема й фахова мова загалом їх відображають, реагують на них. Це призводить до змін у семантиці окремих термінів, появи нових гнізд, парадигм і полів термінів. Усе це актуалізує потребу визначення семантичного наповнення окреслених термінів та їхньої стандартизації в межах досліджуваної термінологічної системи.

1. Бондар Ю.В., Головатий М.Ф., Сенченко М.І. Енциклопедія для видавця та журналіста. Київ, 2010. 400 с.
2. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. 2-е вид. Київ: Рад. школа, 1959. 308 с.
3. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова. *Лексикология и лексикография*: Избр. труды. Москва: Наука, 1977. С. 162 – 189.
4. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: монографія / Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк, Н.Ф. Клименко, В.І. Критська, Т.К. Пуздирева, Ю.В. Романюк; Відп. ред. Є.А. Карпіловська. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
5. Карпіловська Є.А. Вторинна номінація у сучасній українській мові: тенденції розвитку. *Лінгвістичні студії*: Зб. наук. праць. Донецьк: ДонНУ, 2010. Вип. 20. С. 27 – 32.
6. Клименко Н.Ф. Внутрішньомовна і міжмовна міграція термінів як джерело поповнення лексиконів слов'янських мов. *Слов'янські обрії*. Київ. 2018. Вип. 9, С. 94 – 107.
7. Огар Е.І. Українська друкарська термінологія: формування та функціонування: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1996. 22 с.
8. Огар Е. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. Львів: Палітра друку, 2002. 224 с.
9. Пауль Г. Принципы истории языка / Перевод с нем. Под ред. А.А. Холодовича. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1960. 501 с.
10. Поліграфія і видавнича справа: російсько-український тлумачний словник / Укл. Б. Дурняк [та ін.]. Львів: Афіша, 2002. 456 с.
11. Процик М.Р. Сучасна українська видавнича термінологія: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2007. 22 с.
12. Робота редактора над авторським матеріалом: методичні рекомендації / Упор. А.С. Близнюк. Житомир, 2006. 48 с.
13. Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки / Укл. Й.Ф. Андерш, С.А. Воробйова, М.В. Кравченко та ін. Київ: Наук. думка, 1994. 600 с.
14. Словник книгознавчих термінів / уклад. В. Буран, В. Медведєва, Г. Ковальчук, М. Сенченко. Київ: ТОВ «Видавництво Аратта», 2003. 160 с.
15. Словник-довідник основних видавничих термінів (для практики наукових установ) / переклад і упор. А.І. Радченко; наук.-вид. рада НАН України. Київ: Академперіодика, 2009. 72 с.
16. Солоіденко Г.І. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку. Київ, 2010. 204 с.
17. Сташко М.В. Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1999. 19 с.

18. Таланчук М.П., Ярема С.Я., Коровайченко Ю.М., Ярема С.М., Моргунок В.С. Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи. Київ – Львів: Ун-т «Україна», 2006. 664 с.
19. Українська мова. Енциклопедія. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 3-є вид., зі змінами і доп. 2007. 856 с.
20. Шевченко В.Е. Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології. Київ: Либідь, 2006. 320 с.
21. Шевченко В.Е. Художньо-технічне редагування: тексти лекцій для студентів відділення «видавнича справа та редагування». Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 254 с.
22. Ярема С.М. Технічне редагування: навч. посібник Київ: Ун-т «Україна», 2003. 284 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АРСУН – Активні ресурси сучасної української номінації: Идеографічний словник нової лексики / Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк, Н.Ф. Клименко, В.І. Критська, Т.К. Пуздирєва, Ю.В. Романюк; Відп. ред. Є.А. Карпіловська. Київ: ТОВ «КММ», 2013. 416 с.

ДТ – Словник української мови: В 11 т. Додатковий том: у 2-х кн. Кн. 1. А – Л. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 556 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. Київ: Наук. думка, 1982. Т. 1: А – Г / Укл.: Р.В. Болдирев та ін. 1982. 632 с.

НУНТМ – Таланчук М.П., Ярема С.Я., Коровайченко Ю.М., Ярема С.М., Моргунок В.С. Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи. Київ – Львів: Університет «Україна», 2006. 664 с.

РУСНТ – Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки Й.Ф. Андерш, С.А. Воробйова, М.В. Кравченко та ін. Київ: Наук. думка, 1994. 600 с.

СУМ-11 – Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка, 1970 – 1980.

Yuliia Vozniuk

SEMANTIC DERIVATION IN TERMINOLOGICAL SYSTEM OF THE PUBLIC-POLYGRAPHIC BRANCH

The emphasis is on dynamic processes and actualization of specific models and means of word formation in the modern Ukrainian language. The concept of neosemantization is described, which reflects a wide range of methods for updating nominative units, as well as hyponyms: internal (introspective) word formation, secondary nomination, semantic derivation, lexico-semantic way of word formation.

The reasons for the quantitative and qualitative modification in the terminosystem of the publishing and printing sphere are outlined: the development of the editorial specialty, the tendency of increasing the volume of Ukrainian-language scientific, popular science, educational, periodical professional literature, the growth of the number of Ukrainian translations of foreign-language professional literature.

The types of semantic derivation are analyzed on the examples of lexemes represented in the terminological dictionaries of the public-polygraphic sphere and scientific and educational works that represent the particular branch of scientific knowledge (*апарат, блок, лінійка, коридор, хвіст, спуск, головка, вганяти, виганяння* etc.). Various methods of verbalization of concepts about processes and phenomena of this branch, optimal ways of termination taking into account features of the Ukrainian language resource of terminosystems are considered. A comparative analysis of semantic changes was made on the basis of academic

general dictionaries (Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes (1970 – 1980) and Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes. Additional volume in 2 books (2017) and the edition “Norms of the Ukrainian Scientific and Technical Language. Interpretative Dictionary of Terms in the Publishing, Printing and Packaging Business”/ edited by P. Talanchuk etc. (2006).

An external-systemic, inter-systemic and intra-system polysemy, different types of semantic derivation (narrowing and amplification of the meaning due to metaphorical and metonymic processes) have been demonstrated, the consequences of which are termination or secondary termination of the studied words, intra-language migration of terms. The necessity of determining the semantic content of the defined terms and their standardization within the limits of the studied terminology system is generalized.

К e y w o r d s : publishing terminology, publishing term, semantic derivation, metaphor, metonymy, amplification/narrowing of the meaning.

УДК 811.161.2

Л.П. КИСЛЮК
м. Київ, Україна

ТЕРМІН В АВТОРСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

У статті проаналізовано використання термінів та творення авторської термінології в текстах публіцистичного стилю, зокрема, на матеріалі есеїстики. Поруч з уживанням відомих термінів та творенням оказіональних одиниць засвідчено процеси авторського переосмислення й метафоризації вже відомих суспільно-політичних номінацій. У контексті сучасного оновлення суспільної термінології виявлено тенденцію набуття авторськими новотворами статусу терміноідів із перспективою увійти в суспільно-політичну терміносистему. Запропоновано градаційну шкалу за критерієм співвідношення загальноприйнятого й авторського у функціонуванні термінів.

Ключові слова: публіцистичний стиль, есеїстика, термін, терміноід, колокація.

Публіцистичний стиль вважають ефективним інструментом миттєвого гострого реагування на актуальні проблеми сучасності. «У структурі публіцистичного стилю свою специфіку мають мова інформаційних матеріалів ... і мова художньо-публіцистичних текстів», яка ґрунтується «на різному співвідношенні компонентів тріади автор – об’єкт – читач» [1, с. 562]. Загалом для публіцистичного стилю характерні наявність авторської оцінки явищ (подекуди суб’єктивної) та спонукання до висновків. До важливих властивостей сучасної публіцистики зараховують також її науковість, поважне та глибоке дослідження суспільних непорозумінь і викликів. С.Я. Єрмоленко наголошує, що як публіцистичному стилю загалом, так і мові преси, як його жанровому різновиду, властиве використання й поширення у загальномовній практиці наукових термінів.

Процеси творення суспільної термінології в сучасній українській мові, термінування лексики в суспільно-політичному дискурсі, детермінування у мові